

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ד ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושלש

בחוקותי (תשכ"ד)

פרק כ"ו י"ד-כ'

א. י"ד ואם לא תשמעו לי ולא תעשו את כל המצוות האלה
ט"ו ואם בחוקותי תמאסו ואם את משפטי הגעל בפשכם
לבלתי עשות את כל מצוותי להפרכם את בריתי

רש"י (ע"פ ספרא)

ד"ה ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה, לדעת מדרש חכמים. יכול לקיום המצוות?
כשהוא אומר "ולא תעשו" הרי קיום מצוות אמור, הא מה אני מקיים "ואם לא תשמעו
לי"? להיות עמלים בתורה. ומה תלמוד לומר "לוי"? אין "לוי" אלא זה המכיר את
רבונו ומתכוון למרוד בו. וכן במרד (בר' י') "גבור ציד לפני ה'", ששכירו
ומתכוון למרוד בו, וכן באנשי סדום (בר' י"ג) "רעים וחמאים לה' מאד" -
מכירים את רבונו ומתכוונים למרוד בו.

ד"ה ולא תעשו: משלא תלמדו - לא תעשו. הרי שתי עברות.

ד"ה ואם בחוקתי תמאסו: מואס באחרים העושים.

ד"ה משפטי הגעל בפשכם: שובא החכמים.

ד"ה לבלתי עשות: מונע את אחרים מעשות.

ד"ה את כל מצוותי: כופר המצוות שלא צויתם, לכך נאמר "את כל מצוותי" ולא נאמר:
"את כל המצוות".

ד"ה להפרכם את בריתי: כופר בעיקר, הרי שבע עברות: הראשונה גזירת השניה וכן
עו השביעית, ואלו הן: לא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שובא את
החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר.

השנה: בר' ל"ה כ"ב וישמע ישראל
בר' ל"ז כ"ז וישמעו אחיו
בר' מ"ב כ"ג והם לא ידעו כי שומע יוסף.
שם' כ"ד ז' בעשה ונשמע
מל' א' ב' מ"ב ט"ב ט"ז שבעתי.
משלי א' ה' ישמע חכם ויוסף לקח.

לא יזו מן "השמיעות" השונות בפסוקים הג"ל מהאים פסוקנו לפי
הפרש הגיתן לו במדרש ספרא הג"ל?

2. מה רמז מצאו חכמים לכך שהכונה אינה (רק) לתורה שנכתב אלא למדרש
חכמים (תורה שבע"פ)?

3. אא מה ראינו מפסוקי מרד ואנשי סדום על פסוקנו והרי שם לא נאמר
"שמע" ואף לא "לוי" או "לוי"?

4. אא רש"י בסוף דבריו (ד"ה להפרכם) קובע ששני הפסוקים האלה בנויים על
דרך ראשון גורר שני והוא חוזר על שני הפסוקים ומפרט, אם כך - מה
ראה להצביע על גרידה זו גם בד"ה ולא תעשו, ולא הסתפק
בדבריו בסוף פסוק ט"ו?

5. מנין ששנאת החכמים כלולה ב"משפטי הגעל בפשכם" ולא "חוקותי תמאסו"?

6. א מה ראה רש"י למנות את העברות אחת לאחת (בסוף דבריו) ולקבוע שמספרם
שבע, מה חקטי או התמיהה המתפרשת על ידי כך?

ב. ט"ו ואם בחוקותי תמאסו

רמב"ן: בעבור היות החוקים מצוות לא בתגלה טענם להסון, ימאסו אותם היסילים;
אמר: "מה החפץ לה" שלא אלבש חבגז הזה החרוקם ברקמי שש ותכלתומה גופיל
כי גשרוף הפרה ונזדורק עלינו האמר? אבל המשפטים הכל מפצים בהם והכל צריכים
אותם, אין ישוב לעם ומדינה בלתי משפט, ולא תגעל נפש שום אדם במשפט "מכה
איש ומת", "וכי יבצו אנשים..." (שם' כא כב) ודיני השור והגור והשוטרים
וכיוצא בהם. אבל המשפט אשר נעשה בעוברי המצוות כאיש אשר יבעל חעריות או
יחלל שבתו ויעשה אוב וידעוני, יקוצו מפני המצוות שהן עול כבוד על חרשעים,
ולכן אמר: "ואם את משפט הגעל בפשכם לבלתי עשות את כל משפטי" כי הגעילת
במשפטים כדי שלא יעשו המצוות.

ד"ה להפרכם את בריתי

שהופך חבית לגמרי ויהיו בלא תורה להתיר לעצמם פריות בפרהסיא, וכל האוה
תערב לנפשם.

ספורנו ד"ה ואם את משפטי הגעל בפשכם

תגעל אותם, כמו שמקיא אדם בכונה מוסכמת, מבלי אין דרך למאוס אותם, בהיות פשעם גודע והגון.

ד"ה לבלתי עשות את כל מצוותי.

וזאת הגעילה למשפטים לא תהיה אלא כדי לפרוק מעליכם עול כל המצוות, כאמרם ז"ל (סנהדרין ס"ג): "יודעים היו ישראל בעבודה זרה שלא היה בה ממש, ולא עבדו ע"ז אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא".
וכן העיד הנביא (הושע ה' ד') "לא יתנו מעלליהם לשוב אל אלוהיהם, כי רוח זנונים בקרבם".

ד"ה להפרכם את בריתי

כדי להיות בלי שום עול תורה ומצוות.

1. מה הקשיים בפסוקנו המתורצים בדברי שני הפרשנים?

2. מה ההבדל בין שני הפרשנים הנ"ל לבין דרשת חז"ל המובאת בדברי רש"י לעיל בתפישתם התחבירית של פסוקינו?

3. מה רצה ספורנו להוכיח ע"י האמר שבסנהדרין ס"ג?

4. כיצד מפרש הספורנו את הושע ה' ד', מי הנושא בחלקו הראשון של הפסוק? האם הוא סוטה מפורסם של מקרא?

ג. שאלות ודיוקים ברש"י:

(1) ס"ז ד"ה מכלות עינים: העינים צופות וכלות לראות, שיקל וירפא, וסוף שלא ירפא וידאבו הצפשות של משפחתו במותו. כל תאוה שאינה באה ותוחלת ממנושכה קרויה "כליון עינים".

אא (2) י"ז ד"ה ונתתי פני: פנאי שליך פונה אני מכל עסקי, להרע לכם.

(א) מה קשה לו בפסוקנו?

א (ב) מה ראה רש"י לשבות את הנושא (אסמיו) ("העינים" לפי פרושו הן של החולה, וה"נפש" של בני משפחתו)?

א (א) מה ראה רש"י ("פ ספרא) להוציא מלת "פני" ממשמעה ולפרשה לשון "פנאי" ולמה לא יפרשנו לשון "פנים"?

אא (ב) יש מקשין על דברי רש"י: מה שייך פניה "מכל עסקי", וכי אין עונש החוטאים "מעסקיו"?

ישב קושיהם!

אא (א) הסבר, מניין שהמדרש כאן באויב פנימי ולא חיצוני? (שייך לבן חרא"ם מיישב קדושה זו: "מיתורא ד' בכס" קאן דרשי לית, דהוה ליה למכתב "ורדו שונאיכם" זמסילא יבחס' קמירי". והוא תירוץ דחוק).

(ב) לשם מה מוסיף רש"י את דבריו "שבשעה שאומות העולם וכו' עד הסוף, מה ישב על ידי זה?

אא (ג) לשם מה בא הכפל בדברי רש"י "מכם ובכם"?

(ד) במה יש בדברי מיכה הוכחה לדבריו? היכן מצינו במקרא "עד" בחוראא זו?

מה קשה לו?

מה קשה לו? (מה ראה להאריך כל כך, וכי מה היה הפסוק חסר בלי באורו)?

(3) י"ז ד"ה ורדו בכס שונאיכם: שאינו מעמיד שונאים אלא מכם ובכם, שבשעה שאומות העולם עובדי אלילים עומדים על ישראל, אין מבקשים אלא מה שבגלוי שב' (שופט ו') "והיה אם זרע ישראל וסוף מדין ועמלק ובני קדם וגו' ויחזרו עליהם וישחיתו את גבול הארץ, אבל בשעה שאעמיד עליכם אלא מכם ובכם, הם מחפשים אחר המטמוניות שלכם, וכן הוא אומר (מיכה ג') "ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו".

(4) י"ח ד"ה ואם עד אלה: ואם בעוד אלה לא תשמעו.

(5) י"ח ד"ה ויטפתי: עוד יסוריט אחרים

(6) כ' ד"ה ותם לריק כחכם: הרי אדם שלא עמל, שלא חרש, שלא זרע, שלא נחש, שלא כסח, שלא עזר, ובשעת הקצור בא שדפון ומלקה אותו, אין בכך כלום, אבל אדם שעמל וחרש וזרע ונכש וכסח, ועזר ובא שדפון ומלקה אותו, הרי שנין של זה בהות.